

KS. JACENTY MASTEJ

EKLEZJOTWÓRCZY WYMIAR WIARY CHRZEŚCIJAŃSKIEJ

Kościół, posiadając Bosko-ludzką naturę, istnieje, urzeczywistnia się i realizuje w osobach oraz przez osoby; tym samym jest on rzeczywistością na wskroś personalną. Zarówno Biblia, jak i Tradycja przypisują Kościołowi wiele cech osobowych: oblubienicy, matki, rodzicielki, niewiasty itp. Do Kościoła odnoszone są także te przymioty, które przynależne są osobie: życie, poznanie, wolność, rozumność, samoświadomość itp. Mocą danego mu przez Boga istnienia Kościół jako społeczność żyje, działa, cierpi, oczyszcza się, uświęca, doskonali, miłuje, wierzy i żyje nadzieją¹.

Kościół, partycypując w osobowym życiu Trójcy Świętej, posiada osobowe istnienie – analogicznie jak osoba indywidualna – może on rozwijać się, wzrastać, doskonalić, personalizować². Szczególne miejsce w procesie permanentnej eklezjogenezy zajmuje wiara, która gwarantuje ontyczną spójność Kościoła, jedność pomiędzy wierzącymi w Jezusa Chrystusa, oraz stanowi o tym, że Kościół jest wspólnotą wierzącą i wierzących.

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie związku wiary z genezą, rozwojem, trwaniem oraz ostatecznym wypełnieniem się Kościoła. Autor chce

Ks. dr JACENTY MASTEJ – adiunkt Katedry Chrystologii Fundamentalnej w Instytucie Teologii Fundamentalnej KUL; adres do korespondencji: ul. I. Radziszewskiego 7/153, 20-039 Lublin, tel. (081) 441-10-34, e-mail: jmastej@kul.lublin.pl.

¹ Por. Cz. S. B a r t n i k. *Osobowy byt Kościoła?* W: *Kościół w świetle Biblii*. Red. J. Szlaga. Lublin 1984 s. 169.

² Por. M. R u s e c k i. *Kim jest Kościół?* W: *Problemy współczesnego Kościoła*. Red. M. Rusecki. Lublin 1997 s. 103-105; Cz. S. B a r t n i k. *Kościół Jezusa Chrystusa*. Wrocław 1982 s. 162.

odpowiedzieć na pytanie: w jakim sensie wiara chrześcijańska ma kościółotwórczy charakter zarówno w samej genezie Kościoła, jak również w jego urzeczywistnianiu się w historii oraz w jego spełnieniu się w Eschatonie. Podjęta problematyka zostanie ukazana w trzech punktach. Kolejno będą zanalizowane następujące zagadnienia: wiara u początku Kościoła Chrystusowego – eklezjotwórcza działalność Jezusa (I), wiara Kościoła – Kościół wierzący (II), wiara drogą do Eschatonu – eschatyczny charakter wiary Kościoła (III). Całościowe omówienie powyższych zagadnień pozwoli ukazać eklezjotwórczy wymiar wiary chrześcijańskiej.

I. WIARA U POCZĄTKU KOŚCIOŁA CHRYSTUSOWEGO – EKLEZJOTWÓRCZA DZIAŁALNOŚĆ JEZUSA

Apologetyka tradycyjna rozwijała tezę, że Jezus Chrystus założył Kościół. Stosownie do społeczno-prawnego rozumienia Kościoła akcentowano te inicjatywy i czynności Jezusa, które prowadziły do ustanowienia jego struktur instytucjonalnych, głównie apostołatu i prymatu. Przesoborowa eklezjologia dogmatyczna podkreślała natomiast eklezjotwórczy wymiar śmierci Jezusa na krzyżu. Akcentowano, że Kościół powstał w chwili dokonania odkupienia przez mękę i śmierć; narodził się on z przebitego na krzyżu boku Jezusa Chrystusa³. Trzeba także dodać, że niektórzy teologowie uważają, że Kościół narodził się już w momencie wcielenia osoby Syna Bożego, gdyż wtedy, ich zdaniem, zaistniała Bosko-ludzka rzeczywistość, będąca „miejscem” zbawienia, którym jest zarówno Osoba Jezusa Chrystusa, jak i Kościół, którego On jest Głową. Obecnie na zagadnienie powstania Kościoła Chrystusowego patrzy się inaczej, jednak niezmiennie pozostaje przekonanie, że Jezus Chrystus jest fundamentem Kościoła; On chciał założyć Kościół i rzeczywiście tego dokonał⁴.

Katechizm Kościoła Katolickiego, podejmując zagadnienie zaistnienia, założenia i posłania Kościoła, zwraca uwagę na jego początek w zamyśle Trójcy Świętej oraz na jego stopniową realizację w historii. Odwołując się do *Lumen gentium*, *Katechizm* wykłada prawdę o Kościele, który został zrodzony w sercu Ojca, był zapowiedziany w figurach już na początku świata, przy-

³ Por. H. F r i e s. *Fundamentaltheologie*. Graz–Wien–Köln 1985 s. 321-324; M. R u s e c k i. *Cud w chrześcijaństwie*. Lublin 1996 s. 429.

⁴ Por. M. R u s e c k i. *Wiarygodność chrześcijaństwa*. T. 1. *Z teorii teologii fundamentalnej*. Lublin 1994 s. 238-242.

gotowany w Starym Przymierzu, ustanowiony przez Jezusa Chrystusa, objawiony przez Ducha Świętego, a swoje wypełnienie osiągnie w chwale (KKK 759-769). Idąc za tą myślą eklezjologia współczesna uwypukla wszystkie inicjatywy i czyny Jezusa, które zmierzały do ukształtowania Kościoła. W tej perspektywie przyjmuje się, że całe życie Jezusa Chrystusa – od wcielenia do zesłania Ducha Świętego włącznie – miało eklezjotwórczy charakter (KL 5-6, KK 2-9, KKK 763-766)⁵. To dzięki nauce i czynom Jezusa zaistniał Kościół, który jest ostatnim etapem historii zbawienia. Działania Jezusa mają charakter przygotowawczy i zmierzają do tego, aby po wydarzeniach paschalnych podstawowe elementy Kościoła objawiły się w sposób pełny. Międzynarodowa Komisja Teologiczna w dokumencie *Wybrane zagadnienia z eklezjologii* podkreśla, że „Kościół jest niejako owocem całego Jego życia”⁶.

Charakter eklezjotwórczy ma słowo Jezusa, które z jednej strony jest formą Bożego Objawienia i zwiastunem Dobrej Nowiny, z drugiej zaś stanowi wezwanie do wiary i tworzenia wspólnoty wierzących zgromadzonej wokół osoby Boskiego Pośląńca, będącej zaczątkiem Kościoła. Chrystus, objawiając się przez słowo, nie tylko przekazuje informacje, pouczenia, ale również mocą słowa działa dla dobra człowieka. Słowo Boże ma charakter przemowy, wezwania i jest osobowym wydarzeniem zbawczym. Ponieważ jest ono słowem pełnym mocy i łaski, dlatego może stać się dla człowieka skutecznym wezwaniem do wiary⁷.

Do powstania wspólnoty wierzących w Chrystusa przyczyniła się również postawa Jezusa wobec ludzi. Jezusowe odniesienie do każdego człowieka nacechowane jest miłością, dobrocią, łaskawością, miłosierdziem. Uwidacznia się to zwłaszcza w relacji do biednych, chorych, cierpiących, skrzywdzonych, słabych, grzesznych. Równocześnie Jezus jest bezkompromisowy wobec obłudników, faryzeuszy, krzywdzicieli ludzi, zwolenników czystego formalizmu. Ta nowa postawa Jezusa jako Boga i Człowieka wzbudza w ludziach zaufanie i wiarę w Jego Osobę, a także daje początek wspólnocie wierzących w Niego.

⁵ Por. M. R u s e c k i, J. M a s t e j. *Eklezjotwórczy wymiar modlitwy w świetle Katechizmu Kościoła Katolickiego*. W: *Homo orans*. Red. J. Misiurek, J. Popławski. Lublin 2000 s. 115.

⁶ W: *Od wiary do teologii. Dokumenty Międzynarodowej Komisji Teologicznej 1969-1996*. Red. J. Królikowski. Kraków 2000 s. 201.

⁷ Por. A. F e u i l l e t, P. G r e l o t. *Słowo Boże*. W: *Słownik teologii biblijnej*. Red. X. Léon-Dufour. Poznań 1990 s. 878; J.-P. de R u d d e r. *Rola słowa w przekazywaniu objawienia*. „Concilium” 1968 nr 1-10 s. 324-329.

Eklezjotwórczy charakter mają też cuda Jezusa, w których ujawnia się jego stosunek do ludzi oczekujących od Niego określonej pomocy oraz Boska moc i skuteczność słowa Bożego. W wyniku taumaturgicznej działalności Jezusa wielu w Niego uwierzyło⁸. Poprzez cuda (głównie wskrzeszenia, uzdrowienia, egzorcyzmy) w osobie Mesjasza i Jego czynach zaczęło się historycznie urzeczywistniać Królestwo Boże (KKK 547-550)⁹. Dokonywanym dziełom Jezus nadaje właściwą interpretację – z Jego przyjściem nastąpiło Królestwo Boże. Inauguracja Królestwa Bożego wraz z osobą Mesjasza Pańskiego ma wyraźnie charakter eklezjotwórczy, bowiem jest ono realizacją starotestamentalnych zapowiedzi. Królestwo to, posiadając wymiar eschatologiczny, uhistoryczniło się w Jezusie Chrystusie, a Kościół jest jego ziemskim etapem. U początku nowotestamentowej wspólnoty eklezjalnej stoi więc wiara w Mesjasza, w którym wypełniły się starotestamentalne zapowiedzi i z przyjściem którego nastąpiło Królestwo Boże. Dokonywane przez Jezusa dzieła budzą wiarę w Niego i budują Kościół.

Ważne miejsce w eklezjogenezie zajmuje powołanie przez Jezusa uczniów, ustanowienie Dwunastu oraz nadanie im mandatu misyjnego¹⁰. Wybrani i powołani przez Jezusa Apostołowie stali się słuchaczami tego, czego On nauczał i świadkami tego, co czynił. Cuda dokonane przez Jezusa oraz Jego słowa przyczyniły się do zrodzenia się w nich wiary. Apostołowie wierzyli w Jezusa już w czasie Jego ziemskiego życia i jako wspólnota wierzących stanowią oni początek Eklezji. Wprawdzie nie była to jeszcze wiara pełna, gdyż musiała przejść próbę krzyża, jednak stanowiła zręby Kościoła jako wspólnoty wierzących i Kościoła instytucjonalnego¹¹.

U początków Kościoła istotne miejsce zajmuje wiara Piotra. Wybór i powołanie Piotra oraz nadanie mu władzy prymacjalnej w kolegium apostoelskim stanowi ważne wydarzenie eklezjotwórcze. Piotr jako pierwszy z Dwunastu wyznaje wiarę w Bóstwo Jezusa i otrzymuje obietnicę prymacjalną (Mt 16, 16-19). Przed ustanowieniem Piotra głową kolegium apostoelskiego, Zmartwychwstały Pan pyta Piotra o jego miłość do Niego. Pytanie to impli-

⁸ Por. M. R u s e c k i. *Funkcje cudu*. Sandomierz–Lublin 1997 s. 249-300; J. G n i l k a. *Jezus z Nazaretu. Orędzie i dzieje*. Kraków 1997 s. 159-165; J. M a s t e j. *Pisteologiczny wymiar cudu w świetle polskojęzycznej literatury posoborowej*. W: *Kościół i historia. Drogi i wzajemne powiązania. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Anzelma Weissa*. Red. S. Tytus, J. Walkusz. Lublin 2001 s. 215-219.

⁹ Por. R. T o m c z a k. *Cuda Jezusa*. W: *Leksykon Teologii Fundamentalnej*. Red. M. Ru-secki i in. Lublin–Kraków 2002 s. 289-293.

¹⁰ Por. H. S e w e r y n i a k. *Święty Kościół powszedni*. Warszawa 1996 s. 81-84.

¹¹ Por. R u s e c k i. *Cud w chrześcijaństwie* s. 443.

kuje wiarę Piotra w zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa. Przewodząc Apostołów na urządzenie, Piotr ma także przewodzić braciom w wierze i w wierze ich umacniać. Sam Chrystus zapewnia Piotra, że prosił o to, aby nie ustała jego wiara (Łk 22, 32). Należy zatem mówić o pierwszeństwie wiary Piotra przed wiarą pozostałych apostołów oraz o wyjątkowej odpowiedzialności Piotra za ich wiarę i za wiarę całego Kościoła¹².

Niewątpliwie szczególne znaczenie dla eklezjogenezy miały wydarzenia paschalne. W czasie Ostatniej Wieczerzy Jezus ustanawia Nowe Przymierze, które staje się podstawą dla powstania nowego ludu Bożego; zawiera je w otoczeniu dwunastu Apostołów, którzy jako przedstawiciele nowego ludu Bożego zostali dopuszczeni do bardzo ścisłego i bezpośredniego uczestnictwa w tym przymierzu. Podobnie jak w przymierzu synaickim dwanaście słupów kamiennych symbolizowało dwanaście pokoleń synów Izraela, czyli cały lud Boży starego przymierza, tak Dwunastu reprezentuje cały lud Boży Nowego Przymierza. Apostołowie nie są wprawdzie partnerami zawieranego przymierza, gdyż przymierze zostaje zawarte we Wcielonym Synu Bożym (Jezus, posiadając dwie natury, reprezentuje strony między którymi zostało zawarte Nowe Przymierze – Boga w naturze Boskiej i ludzi, przez naturę ludzką), jednak przez wiarę i spożycie Krwi Chrystusa apostołowie dostępują uczestnictwa w skutkach przymierza, które dokona się mocą wylanej na krzyżu Krwi Syna Bożego¹³. Ofiara, która została sakramentalnie złożona przez Jezusa podczas Ostatniej Wieczerzy, stanowi jedno z ofiarą złożoną na krzyżu i oznacza ona przejście Syna do Ojca¹⁴. Uczestnikami tego przejścia stają się wszyscy ci, którzy uwierzyli w Syna Bożego, gdyż dzięki wierze w Jezusa Chrystusa razem z Nim wkroczyli w nowe życie.

Z męką i śmiercią Jezusa związany jest kryzys wiary przedwielkanocnej. Wiara apostolska przechodzi przez próbę oczyszczającą, której kresem jest zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa¹⁵. Zmartwychwstanie, będące przejściem

¹² Por. S. N a g y. *Chrystus w Kościele. Zarys eklezjologii fundamentalnej*. Wrocław 1982 s. 136; R u s e c k i. *Wiarygodność chrześcijaństwa* s. 241; J. G u i l l e t. *Jezus w wierze pierwszych uczniów*. Tł. M. Krzeptowska. Kraków 2000 s. 69-78.

¹³ Por. M. R u s e c k i. *Eklezjotwórczy wymiar Eucharystii*. W: *Jezus eucharystyczny*. Red. M. Rusecki, M. Cisko. Lublin 1997 s. 169-171; G. W i t a s z e k, J. M a s t e j. *Przymierze*. W: *Leksykon Teologii Fundamentalnej* s. 981-984.

¹⁴ Por. M. R u s e c k i. *Krzyż w wydarzeniach paschalnych. Aspekt teologicznofundamentalny*. W: *Diligis Me? Pasce*. T. 2. Red. S. Czerwik, M. Mierzwa, R. Majkowska. Sandomierz 2000 s. 520-523; t e n ż e. *Eklezjotwórczy charakter Eucharystii*. W: *Leksykon Teologii Fundamentalnej* s. 361-365.

¹⁵ Por. R u s e c k i. *Wiarygodność chrześcijaństwa* s. 241; M. R u s e c k i, J. M a s t e j. *Zmartwychwstanie*. W: *Leksykon Teologii Fundamentalnej* s. 1367-1375.

Jezusa do nowego, uwielbionego życia, jest główną prawdą wiary chrześcijańskiej i stanowi przedmiot apostołskiego przepowiadania oraz świadectwa (KKK 648). Odniesiony przez Chrystusa triumf nad śmiercią jest zapowiedzią zwycięstwa wszystkich pozostających w Chrystusie (2 Kor 5, 17). Zwycięstwo to może się dokonać mocą wiary w Chrystusa, a sakramentalnym urzeczywistnieniem współuczestnictwa w życiu Zmartwychwstałego jest Eucharystia¹⁶. Wspólnota wierzących, która gromadzi się na jej sprawowanie, odnawia swoją przynależność do Kościoła Chrystusowego – wyznaje swoją wiarę oraz przyczynia się do budowania Eklezji.

Ważnym wydarzeniem dla Kościoła i jego wiary jest wydarzenie Pięćdziesiątnicy, w którym to wspólnota eklezjalna otrzymała, obiecanego przez Jezusa, Pocieszyciela, Ducha Świętego. Umocnieni przez Parakleta Apostołowie złożyli pierwsze świadectwo wiary w zmartwychwstałego Pana. Duch Święty, stale obecny w życiu Kościoła, jest źródłem jedności wiary Kościoła, umacnia wiarę chrześcijan, wspomagając wierzących w Chrystusa w składaniu świadectwa wiary oraz w wytrwaniu w wierze aż do końca życia.

U podstaw Kościoła Chrystusowego legły wydarzenia historyczno-zbawcze. Z wydarzeniami tymi związana jest wiara Apostołów w mesjańską godność Jezusa Chrystusa. Wiara apostołska, która rodziła się przez przebywanie z Jezusem, umocniona została przez Jego zmartwychwstanie i zesłanie Ducha Świętego, dała początek eklezjalnej wspólnoty zbudowanej na wierze apostołskiej.

II. WIARA KOŚCIOŁA – KOŚCIÓŁ WIERZĄCY

Eklezjalny wymiar wiary widoczny jest już w Starym Testamencie. Starotestamentowa wiara narodu izraelskiego, ukierunkowana na wiarę nową i pełną w wspólnoty mesjańskiej, związana jest z określoną społecznością. W ramach tej wspólnoty wiara się rodzi, umacnia, pogłębia i jest przekazywana. Starotestamentowa wiara jest więc eklezjotwórcza. Związana czasowo z określoną społecznością jest skierowana ku przyszłości i ostatecznie prowadzi do zrodzenia się nowotestamentowej wiary oraz do powstania nowej społeczności, czyli Kościoła.

¹⁶ Por. J. Królikowski. *Uwarunkowania doktrynalne wiary*. Mielec 2002 s. 267-291; H. Seweryniak. *Świadectwo i sens. Teologia fundamentalna*. Płock 2001 s. 362-364.

Wiara nowotestamentowa ma charakter uniwersalny i jest dobrem wspólnym wszystkich ludzi. Chrystus zaprasza wszystkich do wiary, a ci, którzy przyjmują Słowo Boże i zachowują je wiernie, tworzą społeczność wierzących. Elementem konstytuującym tę wspólnotę jest wiara w Jezusa Chrystusa. Obok aspektu indywidualnego wiara chrześcijańska posiada charakter społeczny, kolektywny, eklezjalny (KKK 168-175)¹⁷. To stwierdzenie można uzasadnić między innymi poprzez analizę tekstów biblijnych. Nowy Testament obok tekstów o wierze indywidualnej zawiera wiele tekstów, które ukazują wiarę w aspekcie wspólnotowym. Zbiorcze określenia wiary: „nasza wiara” (Łk 17, 5; 1 J 5, 4), „wiara wasza” (Łk 8, 25; 1 Kor 2, 5; 2 Kor 1, 24; Flp 2, 17; 1 Tes 3, 2. 5-7; Jk 2, 1; 1 P 1, 7. 9. 21), „wiara ich” (Mt 9, 2; Łk 5, 20; Hbr 11, 39), „wierzymy” (2 Kor 4, 13; J 4, 42), „wierzycie” (Mt 9, 28; 1 Kor 15, 2; 2 Kor 8, 7; J 5, 46), „uwierzyli” (J 17, 8. 20; Dz 6, 7; Rz 4, 11), „wierzcie” (Mk 1, 15; 11, 24; J 12, 36) i inne, wskazują na istnienie wiary zapodmiotowanej we wspólnocie. Tym samym różne akty związane z wiarą mogą być wykonywane nie tylko przez pojedyncze osoby oddzielnie, ale i przez wspólnotowy podmiot wiary¹⁸.

W używanym w teologii określeniu „wiara Kościoła” (np. KKK 162, 167, 1124) nie chodzi tylko o ukazanie doktryny wiary katolickiej, ani o prostą sumę aktów wiary poszczególnych wiernych w Kościele. Wiara Kościoła jest bowiem szczególną relacją między Trójosobowym Bogiem a społecznością chrześcijan (KKK 197). Realizuje się ona w udzielaniu się Boga społeczności osób oraz w osobowym Jego przyjęciu przez tę społeczność. Wiara Kościoła rozumiana jest jako pewna społeczna sprawność, w odróżnieniu od jej pojmowania w znaczeniu przedmiotowym jako depozytu prawdy objawionej. Wiara Kościoła nie jest tylko prostą sumą aktów wiary poszczególnych jednostek; wprawdzie wiąże się ona z aktami dokonywanymi przez poszczególne jednostki, ale w aktach tych się nie wyczerpuje. Wiara Kościoła to nowe wspólnotowe bycie – Kościół, posiadając podmiotowość społeczną, wykonuje akty wspólnotowe, w tym również akty wiary.

Podmiotem aktu wiary Kościoła nie jest pojedyncza osoba, ale społeczność eklezjalna. Istnienie i trwanie tak rozumianej wiary Kościoła jest dziełem Ojca, Syna i Ducha Świętego. Trójca Święta jest źródłem kościelnej

¹⁷ Por. Cz. S. Bartnik. *Wiara Kościoła*. „Collectanea Theologica” 51:1981 fasc. 3 s. 41-52; t e n ż e. *Poznanie teologiczne. Dzieła zebrane*. T. 11. Lublin 1998 s. 175-186.

¹⁸ Por. t e n ż e. *Wiara Kościoła* s. 42; J. Mastej. *Od objawienia do wiary. Personalistyczna koncepcja aktu wiary chrześcijańskiej*. Lublin 2001 s. 244.

podmiotowości, wewnętrzności, osobowości. Przedmiotowo wiara Kościoła i wiara jednostki jest jedną i tą samą wiarą, jednak wiara ta posiada dwa zapodmiotowania: w społeczności i w osobie jednostkowej. Między wiarą Kościoła i jednostki istnieje związek konieczny: wiara Kościoła nie może istnieć bez wiary wiernych, a wiara poszczególnych wiernych opiera się na wierze Kościoła; z niej się rodzi i dzięki niej się rozwija. Tym samym osoba, posiadając „indywidualną” wiarę, włączona jest w wiarę eklezjalną, a wiara Kościoła spełnia się przez wiarę jednostki¹⁹

Zarówno poszczególni wierni, jak i cały Kościół uczestniczą w tej samej wierze. Wiara Kościoła posiada jednak pewną transcendencję w stosunku do wiary jednostki. Kościół wierzy pierwszy oraz rodzi, umacnia i podtrzymuje wiarę jednostki (KKK 168-169, 1124). Jednostka żyje wiarą wspólnoty, zaś wspólnota ubogaca się wiarą jednostki. Jak wspólnota eklezjalna, tak i osoby wierzące uczestniczą w procesie przyjmowania rzeczywistości wiary i jej przekazywania²⁰. Wiara Kościoła stanowi też podstawę dla nieomylnego nauczania Kościoła.

Kościół jest wspólnotą wiernych, którzy uczestniczą w zrozumieniu i przekazywaniu rzeczywistości wiary (KKK 91). Dla Kościoła istotna jest jedność wiary – powszechna zgodność w sprawach wiary i obyczajów (por. Ef 4, 5; KK 14; KKK 92, 815)²¹. Dzięki zmysłowi wiary, który jest udzielony przez Boga całej społeczności eklezjalnej (zarówno duchownym, jak i świeckim), wierzący lepiej mogą poznać rzeczywistość Objawienia i trafnie odróżnić prawdę od błędu w wierze. Na mocy *sensus fidei* cały Kościół nie może zbłądzić w przekazie prawd wiary. Zmysłu wiary nie niszczą więc herezje, gdyż dotyczą one tylko części wiernych²².

¹⁹ B a r t n i k. *Poznanie teologiczne* s. 181-186.

²⁰ Por. B a r t n i k. *Wiara Kościoła* s. 50-51; R. Ł u k a s z y k. *Eklezjalny i osobowy wymiar aktu wiary*. „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 29:1982 z. 2 s. 97-109.

²¹ Por. A. F. D z i u b a. *Wiara jako odpowiedź na zbawczą inicjatywę Boga*. „Studia Gnesnensia” 7:1982-1983 nr 2 s. 263-282; t e n ż e. *Wiara jako osobowe przyjęcie Boga zbawcy i Jego dzieła*. „Homo Dei” 47:1978 nr 4 s. 277-283; t e n ż e. *Jezus Chrystus drogą wiary Nowego Przymierza*. „Resovia Sacra” 2:1995 nr 2 s. 59-78.

²² Por. F. A r d u s s o. *Magisterium Kościoła*. Tł. M. Stebart. Kraków 2001 s. 45-63; B a r t n i k. *Poznanie teologiczne* s. 186-191, 268-272; J. M a s t e j. *Sensus fidei*. W: *Leksykon Teologii Fundamentalnej* s. 1097-1099; S. C. N a p i ó r k o w s k i. *Jak uprawiać teologię*. Wrocław 1996² s. 106-108; D. V i t a l i. *Sensus fidelium. Una funzione ecclesiale di inteligenza della fede*. Brescia 1993.

Specyficzna jedność wspólnoty eklezjalnej ma swoje źródło w jedności Trójcy Świętej oraz w tajemnicy życia, śmierci i zmartwychwstania Chrystusa – w wydarzeniach, które są równocześnie przedmiotem i podstawą wiary chrześcijańskiej. Udzielony Kościołowi w dniu Pięćdziesiątnicy Duch Święty zapewnia Kościołowi jedność wiary, a tym samym organiczną jedność Kościoła²³ Duch Święty sprawia, że mnogość wiernych, tworzących Kościół, nie rozbija Jego jedności, ale służy jej budowaniu²⁴.

W chrześcijaństwie indywidualny wymiar wiary przenika się i uzupełnia z jej wymiarem wspólnotowym (KKK 166). Ponieważ naturalnym środowiskiem wiary chrześcijańskiej jest Kościół, dlatego akt wiary jest nierozzerwalnie związany z jego pośrednictwem. W Kościele i przez Kościół Bóg zaprasza człowieka do wiary. W Kościele i przez Kościół człowiek podejmuje i realizuje zbawczy dialog z Bogiem. Dokonująca się w Kościele wiara jednostki jest zarazem wiarą w Kościół. Tym samym Kościół jest przedmiotem wiary katolickiej. Przedmiotem wiary są między innymi prawdy dotyczące obecności Chrystusa w założonym przez Niego Kościele, roli w nim Ducha Świętego, jedyności i jedności tegoż Kościoła oraz nauka o konieczności Kościoła do zbawienia.

Kościół jawi się więc jako rzeczywistość osobowa, a tym samym dynamiczna, która żyje, wzrasta w miłości, uświęca się. Dzieje się tak dzięki wierze Kościoła, jego modlitwie i sprawowanym w Kościele sakramentom, które wiarę zakładają, wyrażają i rozwijają jedność wiary (KKK 1123-1126). Wiara Kościoła, która aktualizuje się w liturgii, ma wszechogarniający wymiar, przyczyniający się do budowania wspólnoty eklezjalnej i jednoczenia wszystkich w Chrystusie jako Głowie wszelkiego stworzenia (KKK 1102).

²³ Por. J. S t ę p i e ń. *Wiara w ujęciu biblijnym*. W: *W nurcie zagadnień posoborowych*. T. 4. Red. B. Bejze. Warszawa 1970 s. 78.

²⁴ Por. A. J a n k o w s k i. *Działanie Ducha Świętego na Kościół i wiernych według św. Pawła*. W: *Kościół w świetle Biblii*. Red. J. Szlaga. Lublin 1984 s. 124-126; B. G a c k a. *Personalistyczna eklezjologia*. W: *Historia i Logos*. Red. K. Macheta, K. Gózdź, M. Kowalczyk. Lublin 1991 s. 199.

III. WIARA DROGĄ DO ESCHATONU – ESCHATYCZNY CHARAKTER WIARY KOŚCIOŁA

Przyjście Chrystusa na ziemię w ludzkim ciele stanowi zarówno manifestację Królestwa Bożego (ono już jest), jak również jest zapowiedzią pełni tegoż Królestwa (ono wypełni się w chwili powtórnego przyjścia Pana). To powtórne przyjście Jezusa Chrystusa jest przedmiotem wiary oraz oczekiwania Kościoła²⁵. Żyjąc wiarą, Kościół dopełnia dzieła Jezusa Chrystusa na świecie i oczekuje powtórnego przyjścia Pana. Kościół pielgrzymujący, będąc eschatologicznym znakiem przyszłych wydarzeń, swoje istnienie przeżywa w nadziei, która implikuje ciągłą gotowość na ostateczne spotkanie z Panem – oczekuje Jego przyjścia w chwale oraz spełnienia się Kościoła. Dla wierzących w Jezusa Chrystusa ziemskie życie jest antycypacją w życiu wiecznym, które będzie przeżywaniem osobowej pełni (KKK 163)²⁶. Ten eschatyczny charakter wiary chrześcijańskiej łączy się ściśle z jej wymiarem soterycznym.

Powszechna wola zbawcza Boga (1 Tm 2, 4; 4, 10; J 17, 3) wiąże się z jedynym pośrednictwem Jezusa Chrystusa i Kościoła (KKK 161, 183; DI 13-17, 20-22)²⁷. Z chwilą, gdy człowiek rozpoznaje Boże Objawienie i aktem wiary przyjmie je, objęty zostaje zbawczym działaniem Boga. Rzeczywistość zbawienia z jednej strony stanowi przedmiot wiary chrześcijańskiej (prawda o zbawieniu człowieka), z drugiej zaś realizuje się w życiu człowieka przez wiarę (egzystencjalny aspekt zbawienia, które dokonuje się „tu i teraz”). U początku procesu soterycznego, dokonującego się z woli Chrystusa w Kościele i przez Kościół, stoi zatem wiara.

Realizujące się przez wiarę zbawienie łączy się z koniecznością przyjęcia chrztu, który wprowadza wierzącego w misterium życia, męki, śmierci i zmartwychwstania Pana. Włączenie w Misterium Paschalne Chrystusa oznacza dla wierzącego zerwanie z grzeszną przeszłością oraz wejście w nowy rodzaj egzystencji w środowisku wiary (Rz 14, 7-9). W sakramencie chrztu człowiek staje się uczestnikiem nowej rzeczywistości, otrzymuje od Boga dar dziecięstwa Bożego (Rz 8, 17; Ga 4, 7). Tym samym rodzi się nowa, osobo-

²⁵ Por. W. S ł o m k a. *Nadzieja chrześcijańska*. W: *Nadzieja w postawie ludzkiej*. Red. W. Słomka. Lublin 1992 s. 134. (Homo meditans VII).

²⁶ Por. A. F. D z i u b a. *Eschatologiczny wymiar życia wiary*. „Resovia Sacra” 4:1997 nr 4 s. 105 n.

²⁷ Por. I. S. L e d w o ń. *Kościół a zbawienie w religiach*. W: *Wokół deklaracji „Dominus Iesus”* Red. M. Rusecki. Lublin 2001 s. 135-142.

wa więź człowieka z Bogiem. Bóg udziela człowiekowi łaski, która sprawia jego ontyczną przemianę polegającą na przebóstwieniu człowieka (człowiek jako osoba ciągle się staje i osobowo spełnia na wzór Osób Bożych). Spełnienie się osoby ludzkiej (zbawienie) realizuje się poprzez wiarę, czyli zjednoczenie człowieka z Bogiem. Dzięki wierze człowiek staje się nowym stworzeniem; realizuje się w nim misterium wywyższenia i przemiany ludzkiej natury. Proces ten zmierza do osiągnięcia osobowej pełni na wzór Chrystusa (Ef 4, 13). Chrystus jest bowiem spełnieniem całej osoby ludzkiej we wszystkich jej wymiarach²⁸.

W sakramencie chrztu wierzący otrzymują duchowe namaszczenie – Duch Święty wyciska w sercach chrześcijan pieczęć przynależności do Boga i do Chrystusa (2 Kor 1, 21-22)²⁹. W ekonomii Jezusa Chrystusa namaszczenie to jest dla ochrzczonego źródłem mocy i życia w Chrystusie. Sakramentalne ubogacenie łaską dokonuje się w Kościele, w którym żyje i działa Chrystus (KKK 1117-1126). Trzecia Osoba Boża dopełnia dzieła uświęcenia człowieka (por. 1 P 1, 2) i prowadzi go do ostatecznego spełnienia w Bogu. Paraklet sprawia, że ziemskie życie wiary jest antycypacją w życiu wiecznym, w którym człowiek będzie przeżywał osobową pełnię. Pomoc Ducha Świętego jest konieczna zarówno do zaistnienia wiary w człowieku, jak również do wytrwania w niej do końca życia (por. 1 Kor 12, 3)³⁰. Obietnica Jezusa przekazana Apostołom, w której zapewnia On o pomocy Ducha w dawaniu świadectwa wierze, realizuje się w życiu zarówno całego Kościoła, jak i poszczególnych wierzących.

Nowotestamentowa wiara, która prowadzi do zbawienia, jest nowym sposobem istnienia, całkowicie przeobrażającym życie człowieka, włączającym go w sferę życia Bożego, a przez to nadającym mu nowy sens (KDK 41)³¹. Człowiek przez wiarę wchodzi we wspólnotę życia z Jezusem Chrystusem

²⁸ Por. B a r t n i k. *Kościół Jezusa Chrystusa* s. 157; t e n ż e. *Chrystus jako sens historii*. Wrocław 1987 s. 345; G a c k a. *Personalistyczna eklezjologia* s. 203-205; K. G ó ź d ź. *Chry-stologia „spełnienia osobowego”* W: *Historia i Logos* s. 209-211.

²⁹ Por. A. F. D z i u b a. *Dynamika wiary*. Częstochowa 1997 s. 130; E. S z y m a n e k. *Wiara darem Bożym w nauce św. Pawła*. „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 35:1982 nr 3 s. 181-185.

³⁰ Por. J. M a s t e j. *Problematyka wiary w deklaracji „Dominus Iesus”* W: *Wokół Deklaracji „Dominus Iesus”* s. 176.

³¹ Por. W. W i e l g a t. *Wiara w Starym Testamencie w świetle filologii i teologii*. „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 22:1969 nr 1 s. 20; J. S z l a g a. *Personalistyczna koncepcja wiary według Listu do Hebrajczyków*. „Zeszyty Naukowe KUL” 21:1978 nr 1 s. 47; W. K a s p e r. *Doprowadzenie do wiary – Dlaczego i jak?* „Communio” 8:1988 nr 3 s. 54.

(Ef 3, 5-7; Ga 2, 20). Jest to wspólnota Mistycznego Ciała Chrystusowego, której Głową jest On sam. Włączenie do niej sprawia, że życie chrześcijanina staje się życiem Chrystusa w nim (Kol 3, 3-4). Proces ten obejmuje wszystkie wymiary ludzkiej egzystencji, zarówno wymiar indywidualny, jak również społeczny. Przez wiarę i chrzest człowiek wchodzi w nową sytuację życiową – staje się wierzącym, jego wiara podlega osobowemu rozwojowi i wzrostowi, który realizuje się we wspólnocie i dzięki niej. Jednocześnie przez wiarę człowiek spełnia się osobowo, a tym samym zbawia.

Wierzący w Chrystusa z nadzieją oczekują pełni zbawienia, które nastąpi w momencie ostatecznego przyjścia Pana. I chociaż nadzieja odnosi się do dóbr przyszłych, to przecież już tu na ziemi rozpoczyna się dzieło zbawienia: „w nadziei bowiem już jesteśmy zbawieni” (Rz 8, 24). Wiara i nadzieja chrześcijańska sięgają eschatycznego kresu widzenia Boga, mają zarazem swój wymiar pielgrzymi: wypełniają każdy etap doczesnego życia człowieka, jako drogi do ostatecznego celu, do domu Ojca. Jednakże ani wiara, ani nadzieja nie są ucieczką od świata, ale mają rzeczywistości ziemskie przenikać i nasycać obiecaną przyszłością. W nadziei chrześcijańskiej człowiek nie zostaje oderwany od ziemi i przeniesiony w iluzoryczną wyobrażeniową rzeczywistość, nie jest wyalienowany z życia, lecz realnie włączony w przyszłość historyczną, która winna być udziałem całej ludzkości – jest nieustannie w drodze do Ojca³².

Ta nowa relacja człowieka z Bogiem, która dokonuje się w wierze i przez wiarę, wpływa także na odniesienia międzyludzkie. Chrystus przez tajemnicę wcielenia objawił człowiekowi nie tylko Boga, ale także ukazał prawdę o człowieku – objawił człowiekowi jego samego³³. W Chrystusie objawiona została pełna i ostateczna prawda o człowieku; o jego godności, powołaniu oraz celu i sensie życia człowieka. Przyjęcie przez człowieka aktem wiary Bożego Objawienia stanowi początek jego ontycznej przemiany, jest wejściem na drogę religijno-moralnego doskonalenia, które dokonuje się we wspólnocie, dzięki niej i dla wspólnego dobra.

Dzięki wierze człowiek wchodzi w nową sytuację życiową – staje się wierzącym. Wiara ma charakter dynamiczny, może się pogłębiać i wzrastać lub słabnąć i zanikać, co ostatecznie może prowadzić do niewiary³⁴. Chrześcijanin przez praktykę życia przepelnionego wiarą, przez chrześcijańską *praxis*

³² Por. M. R u s e c k i. *Teologia nadziei według Jürgena Moltmanna*. W: *Nadzieja w postawie ludzkiej* s. 50.

³³ Por. t e n ż e. *Istota i geneza religii*. Lublin–Sandomierz 1997 s. 213-219.

³⁴ Por. J. M a s t e j. *Niewiara*. W: *Leksykon Teologii Fundamentalnej* s. 841 n.

oraz przez modlitwę przyczynia się do historycznej transformacji tegoż życia i bycia w świecie. W ten sposób eschatologia jako przyszłość obiecana staje się eschatologią historyczną, a historia zdobywa eschatologiczny wymiar³⁵. Przyczynia się to także do pełnej realizacji Królestwa Bożego, a tym samym do finalnego spełnienia się Kościoła i otrzymania tego wszystkiego, co jest przedmiotem wiary i nadziei wierzących w Chrystusa.

*

Kościół jest nie tylko instytucją pochodzącą od Jezusa Chrystusa, ale i rzeczywistością interpersonalną, Bosko-ludzką, która ucieleśnia się w swoich członkach poprzez wieki, aż do skończenia świata. Ta społeczność eklezjalna w skali historycznej ciągle się staje, rodzi na nowo, wzrasta, dojrzewa, jest dynamiczna, a nie statyczna. Formalne podstawy istnienia Kościoła w ciągu wieków zapewniają, nadane mu przez Jezusa Chrystusa, struktury instytucjonalne, które stoją w służbie permanentnej eklezjogenezy w czasie i przestrzeni.

Niniejszy artykuł ukazuje rolę wiary w genezie Kościoła, jak również w jego urzeczywistnieniu się, rozwoju i trwaniu przez wieki oraz w jego spełnieniu w Eschatonie. Kościół jako byt osobowy urzeczywistnia się i staje w osobach i przez nie wyraża. Ten proces dokonuje się dzięki wierze i przez wiarę. Wiara chrześcijańska przyczynia się do powstawania społeczności wierzących, którzy współtworzą z osobami Trójcy Świętej Kościół. Tak realizuje się i spełnia wiara Kościoła – w aspekcie indywidualnym i społecznym – a tym samym wzrasta Kościół zarówno w osobie indywidualnej, jak również we wspólnocie osób. Wiara – obok innych elementów eklezjotwórczych, takich jak modlitwa, nadzieja, miłość, życie sakramentalne, świadectwo itd. – odgrywa istotną rolę w procesie permanentnej eklezjogenezy, co starano się wykazać w tym artykule. Bez wiary nie powstałby i nie istniałby przez wieki Kościół Chrystusowy.

³⁵ Por. R u s e c k i. *Teologia nadziei* s. 56.

BIBLIOGRAFIA

- A r d u s s o F.: Magisterium Kościoła. Tł. M. Stebart. Kraków 2001.
- B a r t n i k Cz. S.: Chrystus jako sens historii. Wrocław 1987.
- Kościół Jezusa Chrystusa. Wrocław 1982.
 - Osobowy byt Kościoła? W: Kościół w świetle Biblii. Red. J. Szłaga. Lublin 1984 s. 163-175.
 - Poznanie teologiczne. Dzieła zebrane. T. 11. Lublin 1998.
 - Wiara Kościoła. „Collectanea Theologica” 51:1981 fasc. 3 s. 41-52.
- D z i u b a A. F.: Dynamika wiary. Częstochowa 1997.
- Eschatologiczny wymiar życia wiary. „Resovia Sacra” 4:1997 nr 4 s. 85-121.
 - Jezus Chrystus drogą wiary Nowego Przymierza. „Resovia Sacra” 2:1995 nr 2 s. 59-78.
 - Wiara jako odpowiedź na zbawczą inicjatywę Boga. „Studia Gnesnensia” 7:1982/1983 nr 2 s. 263-282.
 - Wiara jako osobowe przyjęcie Boga zbawcy i Jego dzieła. „Homo Dei” 47:1978 nr 4 s. 277-283.
- F e u i l l e t A., G r e l o t P.: Słowo Boże. W: Słownik teologii biblijnej. Red. X. Léon-Dufour. Poznań 1990 s. 876-883.
- F r i e s H.: Fundamentaltheologie. Graz–Wien–Köln 1985.
- G a c k a B.: Personalistyczna eklezjologia. W: Historia i Logos. Red. K. Macheta, K. Góźdź, M. Kowalczyk. Lublin 1991 s. 196-207.
- G n i l k a J.: Jezus z Nazaretu. Orędzie i dzieje. Kraków 1997.
- G ó ź d ź K.: Chrystologia „spełnienia osobowego” W: Historia i Logos. Red. K. Macheta, K. Góźdź, M. Kowalczyk. Lublin 1991 s. 208-215.
- G u i l l e t J.: Jezus w wierze pierwszych uczniów. Tł. M. Krzeptowska. Kraków 2000.
- J a n k o w s k i A.: Działanie Ducha Świętego na Kościół i wiernych według św. Pawła. W: Kościół w świetle Biblii. Red. J. Szłaga. Lublin 1984 s. 121-133.
- K a s p e r W.: Doprowadzenie do wiary – Dlaczego i jak? „Communio” 8:1988 nr 3 s. 48-55.
- K r ó l i k o w s k i J.: Uwarunkowania doktrynalne wiary. Mielec 2002.
- L e d w o Ń I. S.: Kościół a zbawienie w religiach. W: Wokół deklaracji „Dominus Iesus” Red. M. Rusecki. Lublin 2001 s. 127-142.
- Ł u k a s z y k R.: Eklezjalny i osobowy wymiar aktu wiary. „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 29:1982 z. 2 s. 97-109.
- M a s t e j J.: Niewiara. W: Leksykon Teologii Fundamentalnej. Red. M. Rusecki i in. Lublin–Kraków 2002 s. 841-842.
- Od objawienia do wiary. Personalistyczna koncepcja aktu wiary chrześcijańskiej. Lublin 2001.
 - Pisteologiczny wymiar cudu w świetle polskojęzycznej literatury posoborowej. W: Kościół i historia. Drogi i wzajemne powiązania. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Anzelma Weissa. Red. S. Tylus, J. Walkusz. Lublin 2001 s. 213-231.
 - Problematyka wiary w deklaracji „Dominus Iesus” W: Wokół Deklaracji „Dominus Iesus” Red. M. Rusecki. Lublin 2001 s. 169-186.
 - Sensus fidei. W: Leksykon Teologii Fundamentalnej. Red. M. Rusecki i in. Lublin–Kraków 2002 s. 1097-1099.
- Międzynarodowa Komisja Teologiczna. Wybrane zagadnienia z eklezjologii. W: Od wiary do teologii. Dokumenty Międzynarodowej Komisji Teologicznej 1969-1996. Red. J. Królikowski. Kraków 2000 s. 197-236.

- N a g y S.: Chrystus w Kościele. Zarys eklezjologii fundamentalnej. Wrocław 1982.
- N a p i ó r k o w s k i S. C.: Jak uprawiać teologię. Wrocław 1996².
- R u d d e r J.-P de: Rola słowa w przekazywaniu objawienia. „Concilium” 1968 nr 1-10 s. 324-329.
- R u s e c k i M., M a s t e j J.: Eklezjotwórczy wymiar modlitwy w świetle *Katechizmu Kościoła Katolickiego*. W: Homo orans. Red. J. Misiurek, J. M. Popławski. Lublin 2000 s. 115-133.
- R u s e c k i M., M a s t e j J.: Zmartwychwstanie. W: Leksykon Teologii Fundamentalnej. Red. M. Rusecki i in. Lublin–Kraków 2002 s. 1367-1375.
- R u s e c k i M.: Cud w chrześcijaństwie. Lublin 1996.
- Eklezjotwórczy charakter Eucharystii. W: Leksykon Teologii Fundamentalnej. Red. M. Rusecki i in. Lublin–Kraków 2002 s. 361-365.
 - Eklezjotwórczy wymiar Eucharystii. W: Jezus eucharystyczny. Red. M. Rusecki, M. Ciśło. Lublin 1997 s. 167-187.
 - Funkcje cudu. Sandomierz–Lublin 1997.
 - Istota i geneza religii. Lublin–Sandomierz 1997.
 - Kim jest Kościół? W: Problemy współczesnego Kościoła. Red. M. Rusecki. Lublin 1997 s. 101-107.
 - Krzyż w wydarzeniach paschalnych. Aspekt teologicznofundamentalny. W: Diligis Me? Pasce. T. 2. Red. S. Czerwik, M. Mierzwa, R. Majkowska. Sandomierz 2000 s. 511-527.
 - Teologia nadziei według Jürgena Moltmanna. W: Nadzieja w postawie ludzkiej. Red. W. Słomka. Lublin 1992 s. 41-67. (Homo meditans VII).
 - Wiarygodność chrześcijaństwa. T. 1. Z teorii teologii fundamentalnej. Lublin 1994.
- S e w e r y n i a k H.: Świadectwo i sens. Teologia fundamentalna. Płock 2001.
- Święty Kościół powszedni. Warszawa 1996.
- S ł o m k a W.: Nadzieja chrześcijańska. W: Nadzieja w postawie ludzkiej. Red. W. Słomka. Lublin 1992 s. 131-144. (Homo meditans VII).
- S t ę p i e ń J.: Wiara w ujęciu biblijnym. W: W nurcie zagadnień posoborowych. T. 4. Red. B. Bejze. Warszawa 1970 s. 65-80.
- S z l a g a J.: Personalistyczna koncepcja wiary według Listu do Hebrajczyków. „Zeszyty Naukowe KUL” 21:1978 nr 1 s. 41-47.
- S z y m a n e k E.: Wiara darem Bożym w nauce św. Pawła. „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 35:1982 nr 3 s. 176-186.
- T o m c z a k R.: Cuda Jezusa. W: Leksykon Teologii Fundamentalnej. Red. M. Rusecki i in. Lublin–Kraków 2002 s. 289-293.
- V i t a l i D.: Sensus fidelium. Una funzione ecclesiale di intelligenza della fede. Brescia 1993.
- W i e l g a t W.: Wiara w Starym Testamencie w świetle filologii i teologii. „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 22:1969 nr 1 s. 12-21.
- W i t a s z e k G., M a s t e j J.: Przymierze. W: Leksykon Teologii Fundamentalnej. Red. M. Rusecki i in. Lublin–Kraków 2002 s. 981-984.

THE ECCLESIOGENETIC DIMENSION OF CHRISTIAN FAITH

S u m m a r y

The paper sought to show the relation between Christian faith and the genesis, development, persistence, and ultimate realization of the Church. The author answers the following question: in what sense does Christian faith have a church-making character both in the very genesis of the Church and in its realization in history and its fulfillment in Eschaton?

The Church is not only an institution derived from Jesus Christ, but an interpersonal reality, Divine-human, which is embodied in its members over centuries, until the end of the world. This ecclesial community in its historical scale is ever becoming, is born anew, develops, matures, is dynamic and not static. The formal foundations of the Church over the ages are ensured by institutional structures, granted by Christ, and are in service to permanent ecclesio genesis in time and space.

The Church as a personal being is made real in persons and manifested through persons. This process comes about owing to faith and through faith. Now faith being a response to Jesus' call, contributes to the fellowship of the faithful who co-create the Church together with the Persons of the Holy Trinity. Thus is realized and fulfilled the faith of the Church – in its individual and social aspect – and thereby the Church grows both in an individual person and in the fellowship of persons. Faith aside to other church-making elements, such as prayer, hope, love, sacramental life, testimony etc – plays an essential role in the process of permanent ecclesio genesis, which the paper sought to prove. Without faith there would be no Christ Church.

Translated by Jan Kłós

Słowa kluczowe: eklezjogeneza, Jezus Chrystus, Kościół, osoba, wiara chrześcijańska, wiara Kościoła.

Key words: ecclesio genesis, Jesus Christ, Church, person, Christian faith, faith of the Church.